

Rad i zdravlje (Work and Health)

Jadranka Mustajbegović

U SUSRET OSTVARIVANJU ZAŠTITE ZDRAVLJA I SIGURNOSTI NA RADU U ZDRAVSTVENOJ DJELATNOSTI: PRIMJER MEDICINSKO-BIOKEMIJSKIH LABORATORIJA

Do godine 1997., kad je stupio na snagu *Pravilnik o izadi procjene opasnosti* (Naodne novine 48/97, 114/02) poslodavci u zdravstvu nisu imali obvezu utvrđivanja rizika za oštećenje zdravlja zaposlenih na njihovim radnim mjestima. Praksa, međutim, pokazuje kako niti nakon gotovo desetljeća od donošenja propisa, u nas rizici u zdravstvenoj djelatnosti još uvijek nisu prepoznati na odgovarajući način. Sporadično se organiziraju pregledi zaposlenih. No, tu se ne radi o procjeni zdravlja zaposlenih u odnosu na uvjete i način rada. Nedostaje ključni element: procjena opasnosti u odnosu na određeno radno mjesto. Za bilo koji ozbiljan pristup zaštiti zdravlja, kako na osobnoj tako i na skupnoj razini u odnosu na moguće štetne utjecaje profesionalnih izloženosti neophodan je taj prvi, ključni korak: procjena opasnosti na radnom mjestu koji se dobivaju odgovori na četiri ključna pitanja: Koje su opasnosti uopće prisutne na tom radnom mjestu? Kakvo oštećenje zdravlja može na tom radnom mjestu nastati? Koja je vjerojatnost aktualizacije opasnosti i štetnosti? Kolika je razina rizika oštećenja zdravlja? Kako bi se uopće mogao procjenjivati mogući štetni utjecaj radnog mjesta, prvo ga se mora prepoznati te odrediti intenzitet izloženosti u konkretnim radnim uvjetima. Važno je uzeti u obzir i individualne osjetljivosti. Neophodno je odrediti trajanje i kontinuitet izloženosti te način i intenzitet rada (Bogadi-Šare, 2004).

Osim akcidentalnih prekomjenih onečišćenja, načina rada i uvjeta rada za zaposlene u zdravstvu, sve veću pozornost skreće dugogodišnje izlaganje niskim razinama štetnosti koji su prepoznati kao čimbenici nastanka cijelog spektra bolesti: od iritativnih i alergijskih oštećenja kože i dišnog sustava, toksičnog oštećenja jetre, krvnih promjena koje uključuju citopenije, najčešće bijele krvne loze, leukemije, malignome drugih lokacija do oštećenja reprodukcije. Najviši rizik predstavljaju infekcije i to u onih koji rade u izravnom dodiru s krvlju, sekretima i ekskretima, a pogodno ulazno mesto može biti osim ozljeđene kože i sluznica oka ili nosa. Pri radu u medicinsko-biokemijskim laboratorijima infekcije se javljaju ne samo u osoba čiji rad uključuje izloženosti biološkim tvarima koje mogu sadržavati mikroorganizme, nego i u onih koji tijekom svojeg rada i uzgajaju biološki materijal- kulture stanica. Stoga su biološki štetni čimbenici definirani kao mikroorganizmi, kulture stanica ili ljudski endoparaziti, izvorni ili genetski modificirani koji mogu uzrokovati infekciju, alergiju, toksičke učinke ili na drugi način predstavljaju opasnost za ljudsko zdravlje. Većina ovih bioloških čimbenika su mikroorganizmi, mikroskopski endoparaziti kao npr. parazit malarije, amebe, tripanosome i mikroskopske forme većih endoparazita kao što su jajašca i larvalne forme helmita. U svrhu procjene rizika oštećenja zdravlja pri radu s njima, u zemljama Europske zajednice ih, prema njihovoj sposobnosti da zaraze zdrave odrasle osobe klasificiraju u četiri skupine od 1 (najniži) do 4 (najviši, npr. Ebola). Kriteriji na kojima je klasifikacija načinjena uključuju podatke o tome jesu li određeni biološki čimbenici patogeni za ljude; predstavljaju li opasnost za one koji s njim rade; jesu li prijenosni u zajednicu i postoji li učinkovito liječenje i/ili dostupna profilaksa (Health and Safety Executive, 2005).

Kategorizacija bioloških štetnosti prema opasnosti koju predstavljaju za čovjeka, pa tako i u uvjetima radne izloženosti, u razvijenim europskim zemljama provodi se unatrag dvadeset godina. Tako je u Velikoj Britaniji na osnovi kategorizacije načinjene 1984. godine, iz rezultata istraživanja godine 1988/89. procijenjeno da se godišnje zaraze oko 82 osobe od 100.000 zaposlenih u mikrobiološkim laboratorijima. Europska zajednica je 1989. godine u *Direktivi 89/391/EEC* odredila

svojim članicama obvezu izrade procjene opasnosti, a nakon njene implementacije 1994.godine, poduzete mjere pokazale su smanjenje stope na oko 16 zaraženih osoba na 100.000 zaposlenih u mikrobiološkim laboratorijima godišnje, uglavnom uzročnicima skupine 2. Za genetski modificirane organizme ovakva se istraživanja rade unatrag pet godina, a intenzivno od 2005. godine. Izrada smjernica u ovom kontekstu je u tijeku.

Pored bioloških čimbenika, pri radu u medicinsko-biokemijskim laboratorijima često su prisutne opasnosti od djelovanja kemijskih tvari. Kao značajne kemijske štetnosti mogu se izdvojiti laboratorijski reagensi i kemikalije, ali i kemijska sredstva za sterilizaciju, citostatici i drugi lijekovi, sredstva za dezinfekciju.

Provedbom zdravstvenog nadzora osoba zaposlenih u potencijalno opasnim radnim uvjetima utvrđuje se prisutnost početnih oštećenja zdravlja uzrokovanih radnim uvjetima. Hrvatski zavod za medicinu rada, Hrvatski zavod za javno zdravstvo i Hrvatski zavod za zdravstveno osiguranje (u dijelu privremene radne nesposobnosti) prate pokazatelje kvalitete zaštite zdravlja radnika iz područja specifične zdravstvene zaštite u vezi s radom. Međutim, broj pregledanih u zdravstvenoj djelatnosti je gotovo zanemariv, iako je ova skupina zaposlenih, prema Europskim standardima, visoko na ljestvici privrednih grana s najvećim brojem oboljelih zbog utjecaja radnog mjesta.

Slijedom navedenog, nameće se potreba izrade smjernica za poslodavce, upravu, rukovoditelje, osobe odgovorne za zaštitu zdravlja i sigurnosti na radu i za same zaposlene u medicinsko-biokemijskim laboratorijima. Kako bi se zaštitilo zdravlje zaposlenih, omogućio rad na siguran način, neophodno je udovoljiti zakonskim obvezama. Međutim, još je važnije izgraditi i razvijati kulturu očuvanja zdravlja na radu.